

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ  
СУМСЬКИЙ  
ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ  
ім. А. С. МАКАРЕНКА

# *Педагогічні науки*

Суми  
СумДПУ ім. А. С. Макаренка  
2004

УДК 371  
ББК 74.00  
П24

Друкується згідно з рішенням вченої ради Сумського державного  
педагогічного університету ім. А.С.Макаренка

**Редакційна колегія:**

Лазарєв М.О. к. пед. н., проф. (відп. ред.); Іванченко А.В. д. пед. н., проф.;  
Лешенко М.П. д. пед. н., проф., Лозова В.І. д. пед. н., проф., член-кореспондент  
АПН України; Олексюк О.М. д. пед. н., проф.; Стахевич О.Г. д. мист., проф.;  
Цикін В.О. д. філос. н., проф.; Чайченко Н.Н. д. пед. н., проф.; Щолокова О.П.  
д. пед. н., проф.; Каменська Н.П. к. пед. н., доц.; Кречківський А.Ф. к. пед. н.,  
доц.; Лобова О.В. к. пед. н., доц.; Лоза Т.О. к. пед. н., доц.; Ніколаї Г.Ю. к. пед. н.,  
доц.; Полякова О.М. к. пед. н., доц.; Сбрусува А.А. к. пед. н., доц. (відп. секретар);  
Тарапата-Більченко Л.Г. к. філос. н.; Тарасова Т.Б. к. псих. н., доц.

П24 Педагогічні науки. Збірник наукових праць. Частина перша. – Суми:  
СумДПУ ім. А.С.Макаренка, 2004. – 544 с.  
Фахове видання з педагогічних наук (Бюлетень ВАК України, 1999 р., №4)

ISBN 966-698-027-4

**Рецензенти:**

В.І.Євдокимов – доктор педагогічних наук, професор, член-кореспондент  
АПН України (Харківський національний педагогічний університет);

Л.С.Нечепоренко – доктор педагогічних наук, професор (Харківський  
національний університет)

У збірнику наукових статей відображені результати дослідницької роботи з  
теоретичних та методологічних питань розвитку сучасної освіти, історії  
вітчизняного шкільництва, з проблем професійної підготовки творчої особистості  
та оптимізації педагогічного процесу на основі інноваційних освітніх технологій.

ISBN 966-698-027-4

УДК 371  
ББК 74.00

© СумДПУ ім. А.С.Макаренка, 2004

Т.О.Дмитренко, А.І.Прокопенко, К.В.Яресько  
Харківський державний педагогічний університет

## ПРОГРАМНО-ЦІЛЬОВИЙ МЕТОД ТА ЙОГО ЗАСТОСУВАННЯ В БАГАТОРІВНЕВІЙ СИСТЕМІ ВИЩОЇ ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ

*Сьогодні суспільство вимагає від вищого закладу освіти підготовки молодих фахівців, здатних до успішної творчої діяльності у різних сферах. У роботі наведено результати застосування програмно-цільового методу в управлінні вищою педагогічною освітою.*

У Національній доктрині розвитку освіти, матеріалах II Всеукраїнського з'їзду працівників освіти приділяється увага модернізації системи управління, переходу до здійснення програмно-цільового методу управління освітою. Цей метод дістав поширення у виробничій сфері, а в педагогічній системі він почав упроваджуватися в середині 80-х рр. Узагальнення досвіду застосування програмно-цільового методу в освіті відбулось на конференціях в Уфімському авіаційному інституті (1985 р.), Казанському хіміко-технологічному інституті (1988 р.). Саме тоді в системі управління освітою почав здійснюватися перехід від функціонального підходу до програмно-цільового. Функціональний підхід характеризується сукупністю критеріїв: рівень успішності учнів, кількість учасників і переможців в олімпіадах і МАН, рівень сформованості кадрового складу, матеріально-технічне забезпечення тощо. При здійсненні цільового підходу вищевказані критерії теж застосовуються, але головним є досягнення мети, яка вважається перспективною, тобто розрахованою на майбутній розвиток (профорієнтація школи, адаптивна школа тощо).

Програмно-цільове управління включає декілька етапів: визначення місії, формулювання глобальної мети, декомпозиція глобальної мети на підціль, прийняття рішення та його виконання, вимірювання здобутків. Місія є результатом обґрунтування діяльності організації; вона включає опис її цінностей, прагнень, причин появи. Місія деталізує завдання організації, характеристику зовнішнього середовища, культуру діяльності. Місія вищого закладу освіти полягає у підготовці фахівців; перетворенні абітурієнта у творчого спеціаліста, що прагне навчатися упродовж життя; реалізації взаємозв'язків із закладами, що надають середню освіту для досягнення наступності між середньою і вищою освітою; досягненні культури діяльності всіх суб'єктів навчально-виховного процесу, культури навчальної діяльності студентів, культури управління навчальною діяльністю тощо.

На підставі місії розробляється мета розвитку установи, що визначається та підтримується всіма членами колективу. Мета має бути

глобальною, а засоби її досягнення – розрахованими на перспективу, на майбутнє. Такою метою може бути досягнення культури діяльності всіх суб'єктів педагогічного процесу, а саме: культури навчальної діяльності студента, культури управління навчальною діяльністю студентів з боку викладача, співробітників деканату, ректорату тощо.

Відомо, що мета – це передбачуваний результат. Вона поділяється на підцілі та завдання, які відповідають вимогам конкретності та вимірюваності. Цілі конкретизуються у часі на короткострокові (до одного року), середньострокові (від одного до трьох років) і довгострокові (більше п'яти років). Середньострокові і довгострокові цілі можна віднести до перспективних. Цілі мають бути досяжними, щоб сприяти підвищенню ефективності організації, а також взаємно підтримуючими, тобто дії, що сприяють досягненню однієї мети, не повинні заважати досягненню інших цілей.

Аналіз заходів ХДПУ ім. Г.С. Сковороди з виконання завдань і пропозицій, поставлених II Всеукраїнським з'їздом працівників освіти, показав, що із 22 положень короткострокових – 14, середньострокових – 4 (18%), довгострокових – 2 (9%). Серед довгострокових завдань університету є такі: визначити перспективну потребу регіону в педагогічних працівниках різних спеціальностей і на цій основі визначити обсяги прийому до університету, забезпечивши в подальшому всіх випускників роботою; здійснити підготовку вчителя інтегрованих навчальних дисциплін, впроваджувати неперервну педагогічну практику, в тому числі – за майбутнім місцем роботи студентів.

Перше завдання віддзеркалює діагностичний етап виконання мети, поставленої перед університетом II Всеукраїнським з'їздом працівників освіти. Визначивши потребу регіону в педагогічних працівниках різних спеціальностей, можна оперативно здійснити корекцію обсягів прийому.

Друге завдання є важливим, тому що в університеті зараз розроблено і читається лише декілька інтегрованих навчальних дисциплін. У той же час загальноосвітні заклади хотіли б мати вчителів, які б володіли вміннями інтеграції наукових напрямів і створення відповідних програм.

На виконання заходів, розроблених ректоратом, факультети і кафедри представили програми, розраховані до 2005р., виконують такі основні функції: визначають напрями діяльності на перспективу і теперішній час, фактори, що впливають на здійснення програми та забезпечують управління спільними діями студентів, викладачів, деканату, є засобами моніторингу здійснення робіт тощо. На рис.1 представлена організаційна структура програмно-цілового управління освітнім закладом [1-3]:



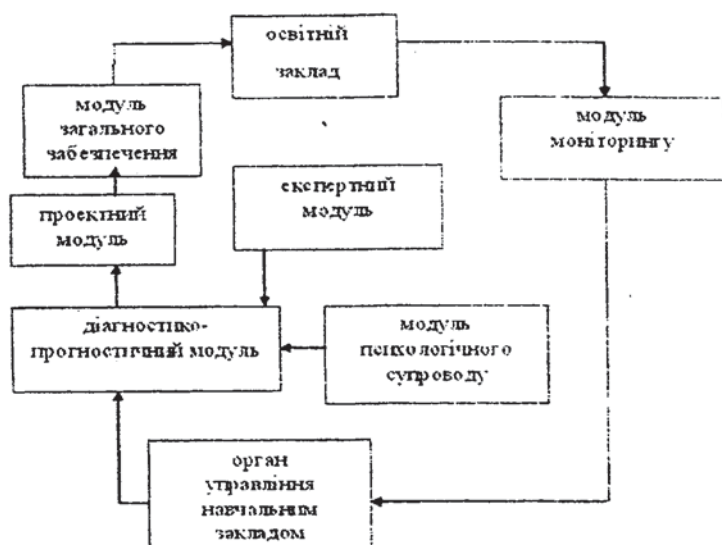


Рис. 1. Організаційна структура програмно-цільового управління освітнім закладом

Програма використання матеріалів II Всеукраїнського з'їзду працівників освіти на факультеті психології та соціології ХДПУ ім. Г.С.Сковороди включає 12 положень, переважна більшість яких має перспективний характер. Особливої уваги приділяється оволодінню студентами комп'ютерною технікою. Перед студентами, викладачами і співробітниками факультету поставлена задача 100% отримання випускниками посвідчення користувача персонального комп'ютера. На факультеті пріоритетним є завдання комп'ютеризації та інформатизації освіти. Другий напрям роботи факультету – впровадження особистісно орієнтованої концепції у педагогічний процес. На виконання цього завдання передбачається розробка і застосування індивідуальної траєкторії професійного становлення кожного студента. Для цього планується: надавати можливість обдарованим студентам навчатись за індивідуальним графіком; систематично проводити тижні психології, соціології, соціальної педагогіки; залучати студентів до науково-дослідної роботи, починаючи з молодших курсів; систематично організовувати огляд студентських наукових робіт, проводити наукові студентські олімпіади та конференції.

Третій напрям роботи факультету пов'язаний з підвищенням культури навчальної діяльності студентів через педагогізацію та психологізацію

педагогічного процесу, поширення зв'язків із закладами освіти. У виховному процесі пріоритетними слід вважати питання національного і громадянського виховання, використання української мови як засобу комунікації.

Кафедрами факультету: Практичної психології, Політології та соціології, Соціальної педагогіки – виконуються завдання, сформульовані у заходах, прийнятих ректоратом університету і деканатом факультету психології та соціології. Одним з головних напрямів роботи кафедри соціальної педагогіки є організація спільної діяльності зі школами, вищими навчальними закладами, молодіжними організаціями. З метою розв'язання теоретичних питань соціальної педагогіки кафедра співпрацює з Академією культури, Сумським педагогічним університетом, Уманським педагогічним університетом, Національним педагогічним університетом ім. М.П.Драгоманова та іншими ВНЗ України. У березні 2003 р. планується провести спільний семінар з методологічних засад соціальної педагогіки. З метою підготовки до семінару було надруковано навчальний посібник [4].

Досвід роботи кафедри поширюється серед вищих навчальних закладів м. Харкова. Докторант кафедри Яресько К.В. здійснює експериментальні дослідження з теми дисертації в Українській інженерно-педагогічній академії, аграрному університеті, академії культури. На засіданнях школи молодого викладача вона виступила з доповідями про результати роботи, спрямованої на підвищення культури навчальної діяльності студентів, культури педагогічної діяльності тощо.

Актуальною проблемою, яку вирішує кафедра соціальної педагогіки, є робота з обдарованими дітьми. Спільно зі школою №36 м. Харкова у 2003 р. було розроблено програму «Обдаровані діти», яка посіла I місце у відкритому конкурсі програм. У школі №36 спільно з Есхарівським експериментальним чоловічим ліцеєм проведено дві науково-творчі конференції (2002, 2003 рр.), де розглянуто індивідуальні напрацювання учнів з естетики, філології, історії, фізики, математики, а також колективні проекти. Один з проектів учнів 8 класу «Історія моєї сім'ї» було показано на пленарному засіданні конференції. Для підготовки до проведення конференції учителі школи №36 і ліцею підготували наукові статті спільно з викладачами кафедри, провели спільну педагогічну раду, організували творчі колективи, визначили керівників дослідною роботою учнів тощо.

Спільно з кафедрою соціальної педагогіки академії культури розроблено і впроваджено такі програми: «Соціалізація молодших школярів із затримками у розвитку до умов навчання в школі - інтернаті»; «Викорінювання жорстокості у взаємостосунках батьків і дітей»; «Формування соціального здоров'я дітей – сиріт». Упровадження програм

здійснено аспірантами О.І.Пономаренко, Н.В.Щербак, В.В.Шкуркіною (керівник – Т.О.Дмитренко) в інтернатах №3 і №4 м.Харкова, Вовчанському медичному училищі, Харківському обласному вищому училищі фізичної культури і спорту.

На кафедрі соціальної педагогіки розроблено програму інтегрованої навчальної дисципліни «Соціальна педагогіка і соціальна робота», яка є обов'язковою для вивчення всіма студентами педагогічного університету. Ця дисципліна є базовою для проведення К.В.Яресько експериментального дослідження з проблеми формування культури навчальної діяльності студентів. Відповідний спецкурс читається студентам математичного і природознавчого факультетів. Основна увага приділяється проектуванню засобів управління діяльністю студентів: навчальних ситуацій спільної продуктивної діяльності, програм із уведення інновацій у практику середньої школи тощо. Кращі курсові роботи студентів із дисципліни «Соціальна педагогіка і соціальна робота» розглядаються на засіданнях творчих лабораторій, які діють під час олімпіад. Досвід роботи кафедри з проведення студентських олімпіад узагальнено в навчальному посібнику [5]. У пленарних засіданнях студентської олімпіади, в роботі творчих лабораторій беруть участь представники молодіжних організацій м.Харкова. Зараз кафедра соціальної педагогіки готується взяти участь у Форумі «Молодь у ХХІ ст.», який пройде у м.Харкові. Спільно з Харківським обласним Центром соціальних служб для молоді кафедрою було проведено «Тиждень планування сім'ї» на соціально-психологічному факультеті, розглянуті питання збереження репродуктивного здоров'я, правових аспектів планування сім'ї та ін. (2003 р.). Зараз кафедра спільно з факультетом готується до проведення подібного заходу для студентів – сиріт, що навчаються в університеті.

Перспективні роботи у напрямі впровадження програмно-цільового методу в управлінні освітою полягають у тому, що:

1) на рівні університету буде продовжено виконання перспективних завдань, розроблених на виконання постанов II Всеукраїнського з'їзду працівників освіти, Національної доктрини розвитку освіти України у ХХІ ст., програми «Учитель»;

2) на рівні факультетів буде здійснено подальше використання заходів, розроблених ректоратом університету, а також власних програм, спрямованих на підвищення культури управління навчальною діяльністю студентів, їхньою науково-дослідною роботою;

3) на рівні кафедр буде поширено практику залучення талановитих студентів до реалізації зв'язків із закладами освіти, молодіжними організаціями тощо.



## ЛІТЕРАТУРА

1. Управление развитием школы / Под ред. М.Поташника и В.Лазарева. – М.: Новая школа, 1995. – 211 с.
2. Лизинский В.И. Идеи к проектам и практика управления школой. – М.: Обр. Центр «Пед. поиск», 1999. – 160 с.
3. Мармаза О.І. Проектний підхід до управління навчальним закладом. – Харків: Основа, 2003. – 80 с. – (серія «Бібліотека журналу «Управління школою»; вип. 12).
4. Дмитренко Т.О., Яресько К.В. Методологічні основи соціальної педагогіки. – Харків, 2003. – 32 с.
5. Організація творчої діяльності студентів / За загальною редакцією проф. Т.О.Дмитренко. – Харків: Крок, 2003. – 80 с.

Т.А. Дмитренко, А.И. Прокопенко, Е.В. Яресько. Программно-целевой метод и его использование в многоуровневой системе высшего педагогического образования.

*Сегодня общество требует от высшего учебного заведения подготовки молодых специалистов, готовых к успешной творческой деятельности в различных сферах. В работе приведены результаты использования программно-целевого метода в управлении высшим педагогическим образованием*

T. Dmitrenko, A. Prokopenko, K. Yaresko. Method of management by objectives and its applying to hierarchy system of higher pedagogical education.

*Nowadays the society demands the training of the new specialists from the higher education establishment who are able to the successful creative self-realization in the different spheres of activity. The results of applying the method of management by objectives is presented in the work.*

УДК 374.71(410)

С. М. Коваленко  
Сумський державний  
педагогічний університет

## ОСОБЛИВОСТІ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ ТА РЕФОРМУВАННЯ ВИЩОЇ ОСВІТИ ДОРΟΣЛИХ В АНГЛІЇ НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ

*Нова освітня парадигма призводить до постійних змін у системі освіти. У статті розкриваються реформи сектору вищої освіти дорослих в Англії на сучасному етапі, які відбуваються під впливом соціально-економічних факторів, аналізуються основні наслідки державної освітньої політики консерваторів та лейбористів останньої чверті ХХ століття.*

Вища школа завжди була і залишається одним із найважливіших структурних елементів системи освіти дорослих в Англії. З часу прийняття першого державного акту 1919 року про створення у кожному університеті спеціальних відділень для навчання дорослих студентів (extra-mural departments) англійська система вищої освіти дорослих зазнала ряд



## ЗМІСТ

## РОЗДІЛ І. МЕТОДОЛОГІЯ ТА ІСТОРІЯ ПЕДАГОГІКИ

<i>Гончарук Г.І.</i> Історико-організаційні питання підвищення якості навчального процесу з фізичного виховання студентів, які мають відхилення в стані здоров'я .....	3
<i>Дмитренко Т.О., Прокопенко А.І., Ярьсько К.В.</i> Програмно-цільовий метод та його застосування в багаторівневій системі вищої педагогічної освіти .....	10
<i>Коваленко С.М.</i> Особливості державного регулювання та реформування вищої освіти дорослих в Англії на сучасному етапі ...	15
<i>Кубракова Н.В.</i> Соціально-педагогічні проблеми формування самоосвітніх компетенцій учнів сільських шкіл .....	21
<i>Кушніррова Л.В.</i> Дослідження В.І.Масальським передового педагогічного досвіду вчителів-словесників .....	29
<i>Люрін Т.І.</i> Навчання студентів іноземним мовам: етнопедагогічний аспект .....	36
<i>Москаленко А.М.</i> Організація самостійної роботи студентів з курсу "Історія педагогіки" .....	43
<i>Ніколаї Г.Ю.</i> Художньо-естетичне виховання молодших школярів у Польщі: позитиви і негативи модернізації початкової школи .....	51
<i>Огієнко О.І.</i> Андрагогічні принципи навчання студентів в університеті .....	63
<i>Пиєнична Л.В.</i> Деонтологія вчителя як засіб гармонізації педагогічної системи .....	69
<i>Рибалко О.В.</i> Оновлення змісту вітчизняної риторики XVII-XVIII століть .....	75
<i>Сбруєва А.А.</i> Стратегії реформування систем середньої освіти розвинених англослов'янських країн кінця XX – початку XXI ст. ....	81
<i>Скоробагатская О.И.</i> Проблема аксиологического самоопределения личности в философско-педагогическом наследии Е.И. Станевича ..	89

## РОЗДІЛ ІІ. ПРОБЛЕМИ СОЦІАЛЬНОЇ ПЕДАГОГІКИ

<i>Артюшкіна Л.М., Єфремова Г.Л.</i> Проблема професійного призначення соціального педагога .....	95
<i>Вертепова И.Ю.</i> Взаимодействие институтов социальной педагогики и социальной работы с православной церковью в вопросах оказания социальной помощи .....	102
<i>Генкал С.Е.</i> Організація освітнього руху учня в умовах особистісно орієнтованого навчання .....	110

Наукове видання

Міністерство освіти і науки України  
Сумський державний педагогічний університет  
ім. А.С.Макаренка

**ПЕДАГОГІЧНІ НАУКИ**  
Збірник наукових праць

Частина перша

Суми, СумДПУ  
ім. А.С.Макаренка, 2004  
Свідоцтво ДК №231 від 02.11.2000 р.

Відповідальний за випуск В.В.Бугаєнко  
Комп'ютерна верстка О.Г. Корнус

Здано до складання 11.08.04. Підписано до друку 15.10.04.  
Формат 60х84/16. Гарн. Times New Roman. Папір офсет. Друк ризою  
Умовн. друк. арк.30,4. Обл.-вид. арк. 35,1.  
Тираж 120 пр. Вид. № 82. Зам. 241.

Сумський державний педагогічний університет ім. А.С.Макаренка  
40002 м. Суми, вул. Роменська, 87